

سوم

اینترنت

قاره ششم!

جمشید احمدی

زندگی در عصر مجازی (شهر الکترونیک)

جلالی (۱۳۸۲) با نگاه خوش بینانه در توصیف عصر مجازی می‌نویسد: در عصر مجازی بیشتر امور زندگی انسان به صورت مجازی صورت می‌گیرد. دفتر کار مجازی، تجارت مجازی، تفریحات مجازی، سفرهای مجازی و موارد مشابه آن نمونه‌هایی اند که در فضای سه بعدی شرایطی مناسب را برای خانواده در عصر اشاره شده فراهم می‌کنند. آیا آسیب‌شناسی عصر مجازی سؤال بعدی مسئولان تربیتی عصر مجازی نخواهد بود؟ آیا اگر آن را بشناسیم، زمینه جلوگیری از آسیب‌های احتمالی را قبل از وقوع می‌توانیم فراهم کنیم؟ نتیجه ابتدایی این تحول آن است که فرد گرایی و دیکتاتوری از جوامع حذف، و کارگروهی و تفکر جمعی، که از طریق رسانه‌ای مانند وب امروزین، اما به شکلی سه بعدی سازمان‌دهی خواهد شد، جایگزین می‌شود. دانش محوری، اساس اداره جوامع مجازی خواهد شد و آموزش در طول عمر، به عنوان نیاز اولیه و دائمی بشر مطرح خواهد گردید و بدین ترتیب همه امور اداره جوامع امروزی تغییر خواهد کرد و امکان

اینترنت. جهان جدیدی خلق کرده است. خوش بینان می‌گویند در این جهان جدید که آن را جامعه اطلاعاتی نامیده‌اند، آزادی‌های فکری، تحقیقاتی، آموزشی، تفریحی و شغلی رو به رشد خواهد بود و تجارت الکترونیک، خدمات بهداشتی و پزشکی راه دور و خدمات تلفن بین‌المللی از طریق اینترنت جای اشکال سنتی را خواهد گرفت. اما منتقدان، اینترنت را بیشتر در ترکیب‌های اضافی و به عنوان مضاف به مناطق جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی به کار می‌برند. با این وصف، مانند دیگر پدیده‌های وارداتی از جهان صنعتی می‌توان از اینترنت اغنیا و فقرا، اینترنت آمریکایی، اروپایی، آفریقایی و در سطوح ملی، مثلاً اینترنت ایرانی سخن گفت. مطالعه تأثیرپذیری متقابل اینترنت و فرهنگ‌های مختلف، از آخرین پروژه‌های کلان دانشگاه UCLA در آمریکاست. در تحلیل مسائل مربوط به اینترنت در کشورهای در حال توسعه، به رغم برخی مشابهت‌های ظاهری، باید تفاوت‌های ساختاری و عمیق آنها را با کشورهای صنعتی در نظر گرفت (آشنا، ۱۳۸۰، ص ۲۳۴).

۳۹

پژوهنده

نشریه ماهانه آموزشی - تربیتی
مهر ۱۳۸۶
شماره ۳۳۶

(جلالی، ۱۳۸۲، ص ۲۴-۲۲).

آموزش خانواده، رکن توسعه

مؤثرترین رکن توسعه خانواده در شهر الکترونیک. آموزش است. فناوری اطلاعات شرایطی به وجود می آورد که امکان آموزش هر چیز به هر کس، در هر جا و هر زمان فراهم شود. با توسعه آموزش الکترونیکی و آموزش مجازی فرصت‌های جدیدی برای خانواده به وجود می‌آید تا ضمن حفظ فرهنگ بومی از تجربیات مفید سایرین هم بتواند به خوبی استفاده نماید. این نوع سیستم آموزشی مزایای زیادی دارد که بعضی از آنها عبارت‌اند از:

- آموزش هر کس در هر جا و هر زمان، فارغ از هر گونه محدودیت نژادی، سن و امثال آن.
- کاهش هزینه‌های فیزیکی ساختمان، در ارتباط با آموزش.
- دسترسی آنی به منابع و اطلاعات در هر زمان.
- امکان کار جمعی و بحث‌های دو طرفه.
- فراهم بودن درس‌ها و منابع آموزشی روی خط به صورت منظم و یکپارچه با شرایطی متناسب‌تر از شیوه آموزشی سنتی.
- دسترسی به تجربیات دیگران در آموزش.
- یکنواخت کردن متون درس‌ها.
- انتخاب متن مورد علاقه براساس امکانات و توانمندی‌های فرد.
- به روز شدن کلیه متون آموزشی و درسی و سادگی روند آن.
- امکان ارزیابی و اندازه‌گیری آموزش خلاق.
- امکان ذخیره سازی تجربیات (همان منبع، ۱۳۸۲، ص ۳۰-۲۸).

مزایا و عیب‌های اینترنت

به دلیل نبود ضوابط و مقررات جهانی و الزامات ناشی از آن، متأسفانه در اینترنت هیچ گونه تضمینی وجود ندارد که همه گروه‌ها و انجمن‌ها در جهت

تحقق عدالت و داشتن رفاه بیشتر برای همه فراهم خواهد شد. در عصر مجازی تغییرات اساسی در رفتار بشر به وجود خواهد آمد و برخی از صفت‌های ناپسند که به دلایل مختلف گریبانگیر زندگی امروز دنیاست (مانند تجاوز به حقوق دیگران)، به دلیل عینی و قانونمند بودن همه امور اجرایی، از جامعه رخت بر خواهد بست و همه کارها قابل رؤیت و پیگیری خواهد بود. مردم در جهان مجازی شناخت بهتری از جهان و فلسفه وجودی انسان خواهند داشت و به نحو بهتری تربیت خواهند شد و با توجه به این که از نظر تئوری در عصر مزبور مشکلات معیشتی و تهیه ابزار کار حل و فصل شده، دانش و اطلاعات در سطح گسترده‌ای در همه زمینه‌ها در دسترس مردم قرار خواهد داشت، توجه به مسایل روحی، روانی و معنوی و گرایش به مذهب افزایش خواهد یافت. توسعه و ترویج سیستم‌های بسیار مدرن فناوری در زمینه‌های اجرایی و عملیاتی و انجام بخش اعظم کارهای روزمره انسانی از آن طریق، چهره‌ای از شهرهای محل سکونت بشر یکی دو دهه آینده به نمایش خواهند نهاد که در حال حاضر ممکن است تصور آن کمی رؤیایی و مشکل باشد. چنین شهرهایی به نام شهرهای الکترونیک نامیده می‌شوند و خانواده‌های ساکن در آن نیز با توجه به فرهنگ و سیستم اجرایی آن دارای فرهنگی خاص خواهند بود. ایجاد تحول اساسی در زندگی انسانی با توجه به دستاوردهای فناوری اطلاعات، در صورتی میسر و امکان‌پذیر خواهد بود که کلیه فرایندهای ناشی از این فناوری به صورت مجموعه‌ای منسجم و یکپارچه در شهرها و جوامع محل زندگی مردم به صورت عینی و عملی قابلیت اجرایی داشته باشد. شهرهای الکترونیکی با چنین نیت و هدفی شکل می‌گیرند و به دنبال آن شهروند الکترونیکی به عنوان یک عضو ساکن و شاغل در شهر الکترونیک مفهومی عینی می‌یابد. ایجاد شهر الکترونیک تأثیرات بسیاری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی به دنبال خواهد داشت

و سیر اهداف انسانی شکل بگیرند و فعالیت کنند، زیرا در کنار گروه‌ها و انجمن‌های خوبی مانند انجمن مبارزه با ایدز، انجمن مبارزه با سرطان، گروه‌های آزادی خواه و مدافع حقوق بشر، در مواردی حضور انجمن همجنس‌بازان و گروه‌های خشن و جانی نیز دیده می‌شوند (همان منبع، ۱۳۸۲، ص ۲۹).

رسانه و فرصت‌ها

یکی از مهم‌ترین کارکردهای رسانه‌ها، کمک به فرایند فرهنگ‌پذیری است. فرهنگ‌پذیری عبارت است از فرایند انتقال ارزش‌ها، هنجارها، عقاید، باورها، معیارها و الگوهای رفتاری و احساسی موجود در فرهنگ جامعه به احاد افراد آن. نهاد خانواده و سپس نهاد تعلیم و تربیت، اولین مراکز انتقال مفاهیم فرهنگی به کودکانند. اینترنت در آمریکا، نه به عنوان تهدید امنیتی، بلکه به عنوان بزرگ‌ترین فرصت ملی تلقی می‌شود. توسعه اینترنت در داخل و استفاده از آن برای تأثیرگذاری بر دیگران (سایر ملل) بخشی مهم از سیاست‌های راهبردی آمریکاست. چین رسماً اعلام کرده است که درصدد برقراری توازن میان جریان آزاد اطلاعات و صیانت فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی خود است. معاون شرکت دولتی اینترنت چین گفته است: ما علاقه‌ای به قمار، پورنوگرافی و موارد حساسیت برانگیز سیاسی نداریم. اما اینترنت را، حتی با محتوای فیلتر شده، مهم‌ترین نیروی می‌دانیم که قادر است درهای چین را بر روی دنیا بگشاید و راه تغییرات اقتصادی را هموار کند. تقریباً در تمام کشورهای حاشیه خلیج فارس کنترل قوی دولتی بر محتوا و توزیع اطلاعات وجود دارد. این کنترل‌ها به علل مذهبی، سیاسی و فشارهای داخلی صورت می‌گیرد. روش اصلی کنترل اطلاعات الکترونیک در این کشورها انحصار مخابرات در شرکت‌های دولتی است. یکی از پیامدهای اصلی این کنترل دولتی، تأخیر در رسیدن اینترنت و کندی در همه گیر شدن آن در

این کشورهاست. در حال حاضر اینترنت در ایران نقشی بسیار مهم از لحاظ امنیت فرهنگی ایفا می‌کند. از نظر علمی، افزایش توانایی دسترسی دانشجویان، استادان و محققان ایرانی به منابع الکترونیک و تماس‌های علمی با دانشمندان دیگر کشورها، کاملاً مرهون اینترنت دانشگاهی است. از نظر افزایش کسب آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی و دریافت آرای مختلف و امکان گفت و گو و ابراز خود برای همگان، نمی‌توان نقش اینترنت را انکار کرد. امروزه سایت‌های مختلف ایرانی با تشکیل گروه‌های مباحثاتی بسیار جدی در مورد مسائل جهانی و ملی، عرصه وسیعی برای آگاهی‌جویی و اعلام نظرهای تخصصی و عمومی فراهم کرده‌اند. پی‌گیری نظرسنجی‌های اینترنتی در مورد انتخابات و ضرر ارتباط با آمریکا، مهم‌ترین شخصیت‌ها، قسرن اخیر ایران و ... نشان می‌دهد که اینترنت برای ایرانیان امکانات کاملاً مساعدی برای ابراز آرا و عقاید و مشارکت سیاسی و فرهنگی فراهم آورده است. حتی برخی احزاب و داوطلبان نمایندگی، برای تبلیغات انتخاباتی خود از اینترنت استفاده می‌کنند. به این ترتیب می‌توان نقشی مهم برای اینترنت در گسترش آزادی‌ها و مشارکت سیاسی و دموکراسی فرهنگی قائل شد (آشنا، ۱۳۸۰، ص ۳۴۹).

انواع آسیب‌های فناوری اطلاعات در خانواده

جلالی (۱۳۸۲) آسیب‌های فناوری اطلاعات در خانواده را در سه بعد زیر می‌داند:

الف) آسیب‌های اخلاقی:

حدود ۱/۵ درصد از مجموع اطلاعات موجود در سایت‌های اینترنتی، غیراخلاقی، بی‌س از ۹۰ درصد از آنها تجاری و مابقی آن با امور علمی، فرهنگی، ورزشی و سایر موضوعات مرتبط است. این در حالی است که ۱۱ درصد افراد روی زمین با رفتارهای جنسی ناسالم مواجه‌اند که اصولاً ربطی به اینترنت ندارد. بنابراین آسیب‌های ناشی از اینترنت، در مقایسه با شرایط

ز دی‌های زیاد در یک دوره زمانی نسبتاً کوتاه و امکان دسترسی به اطلاعات غیراخلاقی گوناگون از طریق اینترنت، برخی از نمونه‌های این خطرها می‌باشند. در کشورهای در حال توسعه، از جمله کشورما، بنابر شرایط فرهنگی و اجتماعی، احتمال آسیب‌پذیری زیادی در اثر تعامل گسترده با دیگر فرهنگ‌ها وجود دارد. به رغم پیشرفت‌های حاصل شده در سازوکارهای امنیتی و کنترلی در اینترنت، قابلیت‌های کنترلی در این گونه موارد کم‌تر مؤثر واقع می‌شوند. بنابراین توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی کشورها یا مناطق جغرافیایی خاص، قبل از ایجاد شهر الکترونیک، و آماده کردن خانواده‌ها از بعد فرهنگی، اجتماعی و

عادی فساد اخلاقی در جامعه، چندین برابر کمتر است. اما آن چه می‌تواند در اینترنت خطرناک‌تر تلقی گردد، ارتباطی است که از طریق اتاق‌های گفت‌وگو بین افراد مختلف برقرار می‌شود و در برخی موارد صدمات زیاد به وجود می‌آورد. این اتاق‌های گفت‌وگو که معمولاً با نام‌های جعلی و مجهول امکان ارتباط در آن وجود دارد، می‌تواند زمینه‌های لازم را برای ایجاد برخی از مفاسد اجتماعی به وجود آورد و تقریباً راهی هم برای جلوگیری از آن وجود ندارد. در یک اتاق گفت‌وگو، مردی ۶۰ ساله می‌تواند خود را ۲۰ ساله معرفی کند و به اذیت و آزار دیگران بپردازد. به جرئت می‌توان گفت که خطر اتاق‌های گفت‌وگو به مراتب بیشتر

از سایت‌های غیراخلاقی موجود در اینترنت است، زیرا بی‌اطلاعی خانواده‌ها از این موضوع خطرهایی را به خانواده‌ها تحمیل می‌کند. از سوی دیگر، از جمله چالش‌های اساسی گسترش فناوری ارتباطات در جهان، مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه، آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی است. فرار گرفتن در معرض فرهنگ‌های گوناگون،

اخلاقی ضروری است .

۲- قهرمانانی که در بازی‌های رایانه‌ای ظاهر می‌شوند با تصاویر و صحنه‌های خشونت آمیز همراهند که تأثیرات منفی فرهنگی - اجتماعی را به دنبال دارند (جلالی، ۱۳۸۲، ص (۶۰-۵۷).

ب) آسیب‌های پزشکی:

۱- بازی‌های کامپیوتری به سبب داشتن صفحات گرافیکی، تنوع رنگ و سرعت زیاد تعویض صفحات، تأثیرات منفی بر روی مغز و اعصاب کودکان و حتی بزرگترها می‌گذارد و از این راه برخی اختلالات را موجب می‌شوند.

۲- استفاده زیاد از کامپیوتر آثار منفی بر بینایی افراد به جای می‌گذارد و موجب سوزش چشم‌ها می‌شود.

۳- تأثیرات منفی کامپیوتر بر بدن افراد عبارت‌اند از: دردهای شدید کمر، دست، گردن و سر. که به صورت آرتروز ظاهر می‌شود و گاهی موجب ایجاد کیست مفصلی در مچ دست می‌گردد. افتادن سرشانه‌ها و خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی، مشکلات دیگر مرتبط با آسیب‌های پزشکی کامپیوتر است که به دلیل نشستن به مدت طولانی در پشت کامپیوتر و تایپ و کار زیاد با آن به وجود می‌آید.

ج) آسیب‌های فرهنگی - اجتماعی:

از بعد فرهنگی و اجتماعی موارد زیر را می‌توان به عنوان اساسی‌ترین و مهم‌ترین پیامدهای ناشی از توسعه فناوری اطلاعات قلمداد کرد:

۱- منزوی کردن بسیاری از کودکان: کودکانی که از بدو زندگی و در دوران کودکی به دلیل کمبود فضاهای تفریحی و آموزشی در منزل بسا بازی‌های کامپیوتری مشغول می‌شوند به مرور نوعی انزواطلبی را پیش می‌گیرند که در نهایت باعث منزوی شدن آنان از اجتماع می‌شود. حال آن که کودکان در دوران رشد می‌بایست با هموعان و کودکان همسن خود بازی‌های دسته جمعی انجام دهند تا ارتباطات اجتماعی را فرا گیرند. منزوی شدن کودک و بازی با افرادی که در دنیای واقعی وجود خارجی ندارند، در آینده ممکن است آثار بسیار منفی و نامطلوب در رفتارهای اجتماعی کودک ایجاد کند.

توصیه‌هایی به خانواده‌های محترم

۱- والدین برای این که بتوانند درخصوص محاسن و عیوب رسانه‌ها، راهنمایی خوب و مؤثر برای فرزندان‌شان باشند، باید در این زمینه، مطالعه و مشاوره کرده. اطلاعات و مهارت‌های خود را افزایش دهند تا توصیه‌های آنان برای فرزندان قابل قبول و دارای دقت و اعتبار باشد.

۲- اینترنت، خود به خود چیز بدی نیست، مهم نحوه استفاده از آن است. آیا شما حاضرید فرزندان را، که هنوز شنا کردن بلد نیست، در استخر عمیق یا دریا رها کنید؟ پس چگونه حاضرید فرزندان را بدون مهارت و آمادگی لازم در اقیانوس اطلاعات، تصاویر، فیلم‌ها و برنامه‌های مختلف با محتوای گوناگون فرهنگی - اجتماعی رها کنید!؟

۳- ورود رسانه‌ها به خانه، یعنی ورود غریبه‌ها به خانه! هرگز برنامه‌ها و فیلم‌هایی را که متناسب با فرهنگ، سن و درک فرزندان و ارزش‌های اخلاقی نیست، با فرزندان تماشا نکنید.

۴- برای تماشای تلویزیون و بازی با رایانه در منزل، ضوابطی که قابل اجرا باشد، با نظر فرزندان تعیین کنید و خود به آن عمل نمایید. محدودیت‌هایی را متناسب با سن و دوره تحصیلی فرزندان اعمال کنید (هرگز بدون زمان‌بندی و محدودیت، پلی استیشن، رایانه و تلویزیون را در اختیار آن‌ها، حتی قبل از دبستان قرار ندهید تا به صورت یک عادت و اعتیاد غلط در بیاید؛ در این صورت در مراحل بعدی، اصلاح و کنترل به راحتی قابل اجرا نیست).

۵- برای این که استفاده از رسانه‌ها به عنوان یک عادت مضر در نیاید، برنامه زندگی خود و فرزندان

۴۳

پژوه

نشریه ماهانه آموزشی - تربیتی
مهر ۱۳۸۶
شماره ۳۴۴

را متنوع کنید؛ مثلاً از طریق: کتابخوانی، قصه‌گویی، نقاشی، انجام کارهای دستی و امور هنری، رفتن به موزه‌ها، کتابخانه‌ها، پارک‌ها و مساجد، ورزش کردن و ... برای

این که فرزندان شما به مطالعه و سایر فعالیت‌های مثبت، علاقه‌مند شوند، خودتان نیز باید در عمل، اهل مطالعه و دیگر فعالیت‌های مفید باشید. بدین منظور نباید خودتان در حالتی که روی تلویزیون می‌نشینید و مقابل آن به خواب می‌روید، از فرزندان بخواهید تلویزیون تماشا نکنند و به مطالعه بپردازند! نیومن به نقل از بیابانگرد (۱۳۸۴، ص ۲۴۲) با تحلیل ۲۳ تحقیق، عنوان می‌کند که پیشرفت تحصیلی در میان کودکانی که در هفته ده تا پانزده ساعت تلویزیون تماشا می‌کنند، در بالاترین حد است (در مقایسه با کودکانی که کمتر از ده ساعت تلویزیون تماشا می‌کنند) و سپس با افزایش ساعات تماشا (بسیست تا چهل ساعت در هفته)، میزان پیشرفت تحصیلی به طور چشم‌گیری کاهش می‌یابد.

۶- در خرید بازی‌های رایانه‌ای دقت کنید تا بهترین بازی‌های موجود در بازار را، که برای رشد ذهنی، خلاقیت، تجسم فضایی و سایر مهارت‌های فرزندان مفید است، با مشورت افراد خبره و مطلع، انتخاب کنید. از خرید بازی‌های خشن و مبتذل نیز جدا بپرهیزید.

۷- به حاضر داشته باشید که استفاده بیش از حد رسانه‌ها توسط فرزندان، سبب بروز رفتارهای پر خاشک‌گرانه، خشن و انقسام‌جویانه، بی‌اعتنایی به ارزش‌های خانوادگی و بی‌علاقگی به درس و مسئولیت‌پذیری می‌شود. بهتر است هنگام تماشای فیلم‌ها و بازی‌های ویدئویی و رایانه‌ای، برای فرزندان (از سنین پایین) توضیح دهید که صحنه‌های فیلم غیر واقعی است و نباید سخنان زشت و غیر اخلاقی بازیگران را الگو قرار دهند.

۸- استفاده کنترل نشده از رسانه‌ها در منزل توسط خانواده‌های ایرانی (چهار ساعت و نیم در روز) موجب

کاهش ارتباط بین فردی و چهره به چهره اعضا با هم شده، این امر فضای انفرادی را به جای فضای جمعی و اجتماعی خانواده حاکم می‌کند و کم‌کم افراد خانواده ترجیح می‌دهند به طور جداگانه (فردی) در اتاق خود تلویزیون و رایانه مستقل داشته باشند (پورحسین، ۱۳۸۵، ص ۱) و این یعنی حذف تعامل و تعلیم و تربیت خانوادگی. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، ساعتی را در منزل، بدون تماشای تلویزیون و ... به گفت و گو با هم‌دیگر در فضای با نشاط و دوست داشتنی سپری کنید، مخصوصاً بهتر است که هنگام غذا خوردن از رسانه‌ها استفاده نشود.

۹- والدین باید بدانند که رسانه‌های جمعی امروزه نقشی فراتر از یک وسیله سرگرم‌کننده دارند. در واقع این وسایل به ابزاری فرهنگ‌ساز مبدل شده‌اند. قدرت‌های مسلط جهانی می‌کوشند با استفاده از این ابزار زمینه‌های نفوذ فرهنگی خود را در سایر جوامع فراهم آورند.

۱۰- کشورهای غربی با استفاده از تکنولوژی رسانه‌ای برتر و استفاده از جذابیت‌های آن سعی در انتقال و آموزش ارزش‌های فرهنگ غربی خود به سایر جوامع از جمله کشور ما دارند. در این میان کودکان و نوجوانان در اولویت‌اند. بنابراین شما با دست خود این فرصت را در اختیار آنان قرار ندهید.

۱۱- سعی کنید مهارت‌های اساسی زندگی در عصر انفجار اطلاعات، همچون: انتخاب‌گری، خلاقیت، انتقادگری، مدیریت زمان و ... را به فرزندان خود بیاموزید تا بدون آگاهی و هدف، در امواج اطلاعات و تصاویر ماهواره و اینترنت، غوطه‌ور و غرق نشوند.

فهرست منابع:

- آشنا، حسام‌الدین (۱۳۸۰). اینترنت و امنیت فرهنگی - سیاسی ۱۰۰ (مجموعه مقالات) کمیسیون ملی یونسکو.
- پورحسین، رضا (۱۳۸۰). سایت تبیان. WWW.TEBYAN.NET
- جلالی، علی‌اکبر (۱۳۸۲). آسیب‌شناسی فناوری اطلاعات در خانواده، پژوهشکده خانواده.

